

5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005.- 486 с.
6. Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2017 р.

BILYK O.

College of Mykhailo Ostrohradskyyi national university, Kremenchug, Ukraine

MODEL OF SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE FORMATION OF THE FUTURE TECHNICIANS ELECTRICIANS

The article describes the main components of the process of future technicians' and electricians' self-educational competence formation in the study of electrical engineering disciplines; the model of educative process, experts in the field of electrical and electronics engineering, and various technical specialists were considered, aspects of these models are generalized, an integrated model of methodological system of teaching electrical engineering disciplines, which focuses on the formation of self-educational competence of future technicians and electricians is created. Constructed structural-functional model of the defined process integrates three blocks: methodologically-target, technological, diagnostic-corrective; methodological approaches: competence, system, active; structural components: knowledge, reflection, activity and research. The formation of self-educational competence is seen as a set of basic principles: professional direction, continuity, awareness, activity and independence. The competence approach is considered in the article as a new educational concept which provides the orientation of educative process on interdisciplinarity and the integration of disciplines and at the same time knowledge and skills are considered as a set of competences that are formed and manifested in the student's activity during the process of self-training.

Four levels of self-educational competence formation are presented: reproductive, productive, search and research.

Key words: self-educational competence, future technician electrician, model, activity.

УДК 378.016:[373.5.016:54]

ОЛЕГ БЛАЖКО

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

СПЕЦКУРС «МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ З ХІМІЇ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ» ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

У статті розглядається проблема підготовки майбутнього вчителя хімії до реалізації допрофільної підготовки учнів основної школи. Визначено зміст та структуру спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» як складової професійної підготовки майбутнього вчителя хімії. Розкрито мету та завдання вивчення спецкурсу, охарактеризовано основні знання та уміння, якими мають оволодіти студенти під час його вивчення. Наведено тематичний план викладання спецкурсу, висвітлено тематику практичних занять, індивідуальних навчально-дослідних завдань та завдань для педагогічної практики.

Ключові слова: вища школа, підготовка майбутнього вчителя хімії, спецкурс, допрофільна підготовка учнів основної школи

Постановка проблеми. Впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах профільного навчання ставить перед вищою педагогічною освітою завдання модернізації змісту підготовки майбутніх учителів відповідно до сучасних потреб загальноосвітньої школи. Оскільки впровадження профільного навчання передбачає здійснення й допрофільної підготовки учнів основної школи з метою їх професійної орієнтації, формування інтересу до певного профілю, сприяння у виборі напряму профільного навчання у старшій школі, завдання вищого навчального закладу полягає у формуванні в майбутніх учителів хімії знань, умінь та навичок проведення курсів за вибором, а також інформаційної та профорієнтаційної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що загальнотеоретичні положення щодо організації допрофільної підготовки учнів основної школи зазначені у нормативних документах Міністерства освіти і науки України [3, 4] та розкриваються у роботах вітчизняних учених В.І. Кизенка [1], Т.К. Полонської [5] тощо.

Проте проблемі підготовки майбутнього вчителя до реалізації допрофільної підготовки учнів основної школи не приділено належної уваги. У науковій літературі існують лише дослідження пов'язані з підготовкою майбутнього вчителя іноземної мови [2] та фізики [6] до зазначеного виду діяльності.

Мета статті полягає у розкритті змісту та структури спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» як складової професійної підготовки майбутнього вчителя хімії.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні основною формою підготовки майбутнього вчителя хімії до реалізації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи було обрано спецкурс. Це пов'язано з тим, що спецкурс – як форма навчання у вищій школі спрямована на оволодіння студентами старших курсів вишкосоціалізованими, новітніми знаннями з певної науки і дозволяє забезпечити формування актуальних для певної спеціалізації умінь і навичок [7, с.147]. Під час викладання матеріалу спецкурсу висвітлюються новітні досягнення і актуальні завдання певної науки. Детально і глибоко розкриваються ті розділи і питання, які мають найбільший науковий інтерес і є актуальними або слабо висвітленими в науковій літературі, а також ті, які особливо складні для студентів. Важливим є взаємозв'язок спецкурсу із загальним курсом, а також із суміжними дисциплінами.

Перевага спецкурсів полягає в тому, що вони, як правило, дозволяють систематизувати і поглибити знання з однієї або кількох дисциплін і мають прикладний характер, тим самим формуючи у студентів конкретні уміння, необхідні їм в майбутній професійній діяльності.

Проблема створення методичних спецкурсів та спецпрактикумів при підготовці майбутнього вчителя хімії розкривається у дисертаційних дослідженнях вітчизняних науковців: Бурчак Л.В. (підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності), Івахи Т.С. (позакласна робота з хімії), Криворучко А.В. (сучасні форми та методи оцінювання навчальних досягнень учнів з хімії), Прибори Н.А. (техніка і методика шкільного хімічного експерименту), Стрижак С.В. (організація наукової роботи школярів хіміко-біологічного профілю) та ін.

З метою забезпечення майбутніх учителів хімії відповідними знаннями, уміннями і навичками для реалізації допрофільної підготовки школярів нами було розроблено спецкурс «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи».

Метою вивчення вищезазначеного спецкурсу є формування у майбутніх учителів хімії системи знань про допрофільну підготовку учнів основної школи та особливості реалізації складових допрофільної підготовки (курсів за вибором, інформаційної роботи, профорієнтаційної роботи) тощо.

Основними завданнями вивчення спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» є:

- формування в студентів системи знань про структуру та особливості організації допрофільної підготовки учнів основної школи;
- формування системи знань про курси за вибором з хімії як одного із компонентів допрофільної підготовки;

формування умінь розробляти програми курсів за вибором з хімії, тематичне та поурочне планування, навчально-методичне забезпечення курсу;

формувати уміння студентів проводити різні види навчальних занять під час викладання курсів за вибором та оцінювати результати навчальної діяльності учнів.

Після вивчення спецкурсу студенти повинні:

знати:

нормативні документи, які регламентують допрофільну підготовку учнів основної школи;

мету, завдання, принципи, сутність допрофільної підготовки та форми її реалізації;

визначення, завдання, функції курсів за вибором та їх класифікацію;

вимоги до курсів за вибором з хімії;

послідовність розробки програм курсів за вибором з хімії та її структурні компоненти;

форми атестації випускників основної школи в межах допрофільної підготовки, їх якісну та кількісну характеристику;

основні завдання інформаційної роботи на етапі допрофільної підготовки;

сутність профільної орієнтації учнів, її основні завдання та етапи;

критерії оцінки готовності учнів до вибору профілю навчання у старшій школі.

вміти:

розробляти програми курсів за вибором з хімії;
 проводити рецензування та експертизу навчальних програм курсів за вибором;
 розробляти тематичне, календарне та поурочне планування вивчення курсу за вибором з хімії;
 розробляти навчально-методичний комплект з курсу за вибором з хімії;
 проводити навчальні заняття курсів за вибором з хімії;
 проводити атестацію випускників основної школи в межах допрофільної підготовки та давати кількісну та якісну характеристику результатів атестації;
 розробляти освітню карту та проводити інформаційну роботу з учнями та батьками;
 проводити профільну орієнтацію учнів до вибору профілю навчання у старшій школі;
 проводити психологічне дослідження учнів, щодо їх готовності до вибору профілю навчання у профільній школі.

Змістовий компонент спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» складається з п'яти тем.

Тема 1. Теоретичні основи допрофільної підготовки учнів основної школи.

Поняття про профільне навчання і допрофільну підготовку учнів основної школи. Мета, завдання і сутність допрофільної підготовки. Форми реалізації допрофільної підготовки учнів основної школи: поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі; курси за вибором; профільна орієнтація; інформаційна робота. Основні напрями організації допрофільної підготовки. Основні принципи допрофільної підготовки. Моделі допрофільної підготовки. Орієнтовна структура навчального плану допрофільної підготовки. Організаційні моделі здійснення допрофільної підготовки. Допрофільна підготовка в межах одного загальноосвітнього навчального закладу. Допрофільна підготовка в рамках мережі загальноосвітніх навчальних закладів. Умови реалізації допрофільної підготовки.

Тема 2. Курси за вибором як основна складова реалізації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи.

Курс за вибором як форма організації допрофільної підготовки учнів основної школи. Функції курсів за вибором на етапі допрофільної підготовки. Види курсів за вибором (за різними авторами): предметні, міжпредметні (Кизенко В., Дубковецька Г.); загальноорієнтаційні, предметно-орієнтаційні та міжпредметні (Аршанський Є.); предметно-орієнтовані, міжпредметні (інтегративні) та курси прикладного характеру (Габрієлян О.); міжпредметні, орієнтаційні та предметні (Габрієлян О., Звягін А.). Класифікація предметних курсів з хімії: за дидактичною метою (курси підвищеного рівня; курси поглибленого вивчення окремого розділу основного курсу, що є обов'язковим у програмі; курси поглибленого вивчення окремого розділу основного курсу, які не входять до обов'язкової програми; ужиткові курси; курси вивчення методів пізнання природи; курси з історії хімії; курси вивчення методів розв'язування хімічних задач); за спрямованістю особистості (курси для учнів, які планують вивчати хімію на профільному рівні; курси для учнів, які планують вивчати хімію як непрофільний предмет; курси для учнів, які планують продовжити навчання у ПТНЗ, технікумах).

Вимоги до курсів за вибором (варіативність, короткотривалість, завершеність, оригінальність). Аналіз та характеристика існуючих курсів за вибором з хімії для учнів основної школи: «Хімічні елементи в організмі людини», «Хімія і медицина», «Історія відкриття хімічних елементів», «Світ хімії і ми», «Хімія їжі», «Роль неорганічних речовин у життєдіяльності організмів», «У світі лаків та фарб», «У світі мила та синтетичних мийних засобів», «Хімічні секрети агронома», «Металічні елементи та їх вплив на здоров'я людини», «Хімія запахів», «Кроки до хімії», «Розрахунки з розчинами», «У світі окисно-відновних реакцій», «Хімія живих організмів».

Тема 3. Програмно-методичне забезпечення курсів за вибором з хімії.

Послідовність розробки програм курсів за вибором з хімії (вибір назви курсу і обґрунтування його актуальності; визначення мети, завдань і планування очікуваних результатів; відбір змісту і структурування матеріалу; визначення методів, форм і засобів навчання; добір змісту і методів проміжного і підсумкового контролю; визначення тривалості вивчення курсу за вибором). Структурні елементи програми курсу за вибором з хімії (титульний аркуш, пояснювальна записка, зміст програми, методичні рекомендації, список літератури, додатки). Експертиза та рецензування програм курсів за вибором. Навчально-методичний комплект вивчення курсу за вибором з хімії.

Тема 4. Контроль, оцінка і корекція знань в умовах допрофільної підготовки учнів з хімії.

Атестація випускників основної школи в межах допрофільної підготовки. Кількісна та якісна оцінка знань учнів у умовах допрофільної підготовки. Портфоліо в допрофільній підготовці. Роль портфоліо в побудові освітнього рейтингу.

Тема 5. Інформаційна робота та профільна орієнтація – складові допрофільної підготовки.

Основні завдання інформаційної роботи на етапі допрофільної підготовки. Організація процесу інформування учнів основної школи про навчальні заклади регіону. Освітня карта.

Сутність профільної орієнтації учнів основної школи. Основні завдання профільної орієнтації. Етапи профільної орієнтації та методи і форми їх реалізації. Критерії оцінки готовності учнів до вибору профілю навчання у старшій школі.

Відповідно до навчального плану підготовки студентів спеціальності 6.040101 Хімія* у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського на вивчення спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» відводиться 72 години (2 кредити). Розподіл лекційних і лабораторних занять, самостійної роботи наведено у тематичному плані (табл. 1).

Таблиця 1

Тематичний план вивчення спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи»

Назва навчальної теми	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		лекції	практичні заняття	Лабораторні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Тема 1. Теоретичні основи допрофільної підготовки учнів основної школи.	6	2	-	-	4
Тема 2. Курси за вибором як основна складова реалізації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи.	8	2	-	2	4
Тема 3. Програмно-методичне забезпечення курсів за вибором з хімії.	10	2	-	4	4
Тема 4. Контроль, оцінка і корекція знань в умовах допрофільної підготовки учнів з хімії.	8	2	-	2	4
Тема 5. Інформаційна робота та профільна орієнтація – складові допрофільної підготовки.	10	2	-	4	4
Модульна контрольна робота	6	-	-	2	4
Усього годин	48	10	-	14	24
Модуль 2					
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	24	-	-	-	24
Усього годин	72	10	-	14	48

При викладанні спецкурсу нами використовувалися різні форми навчання (лекції, практичні заняття та індивідуальні навчально-дослідні завдання), а також одержанні знання студенти мали змогу застосовувати під час педагогічної практики.

На лекційних заняттях викладав теоретичний матеріал, що відображав зміст навчальної програми. Практичні заняття передбачали постановку професійно-спрямованих практичних завдань, під час виконання яких студенти формували уміння і навички з організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи. Наведемо тематику практичних занять спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи»:

Аналіз навчальних програм курсів за вибором з хімії для допрофільної підготовки учнів.

Розробка та рецензування навчальних програм курсів за вибором з хімії.

Особливості проведення навчальних занять курсів за вибором з хімії.

Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів на етапі допрофільної підготовки. Методика розробки та використання портфоліо.

Організація інформаційної роботи на етапі допрофільної підготовки. Методика складання освітніх карт.

Особливості профільної орієнтації учнів основної школи. Методика визначення готовності учнів до вибору профілю навчання у старшій школі.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання студентів під час вивчення спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» полягає у розробці навчально-методичного забезпечення власного курсу за вибором з хімії, яке включає: навчальну програму, календарно-тематичне планування, плани-конспекти двох навчальних занять з дидактичним матеріалом та мультимедійною презентацією, орієнтовну тематику рефератів з даного курсу за вибором, приклади завдань для проведення контролю навчальних досягнень учнів.

Застосування отриманих у процесі вивчення спецкурсу знань та умінь відбувається під час педагогічної практики студентів в загальноосвітніх навчальних закладах. Під час педагогічної практики студенти повинні виконати такі завдання:

Ознайомитись зі змістом та структурою курсів за вибором предметів природничого циклу, які викладаються у школі на етапі допрофільної підготовки.

Провести анкетування учнів 8-9 класів з метою з'ясування їх профільної орієнтації та вчителів, що забезпечують викладання варіативної освітньої компоненти.

Брати участь у проведенні курсів за вибором, інформаційної та профорієнтаційної роботи.

Висновки. Результати проведеного педагогічного експерименту засвідчили, що опанування студентами запропонованого нами спецкурсу «Методика організації допрофільної підготовки з хімії учнів основної школи» забезпечило формування у них відповідних знань та умінь, необхідних для успішної професійної діяльності в умовах допрофільного навчання та зростання педагогічного потенціалу майбутніх учителів хімії.

Список використаних джерел

1. Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі : монографія / [авт. кол.: В. І. Кизенко, Г. О. Васьківська, С. П. Бондар й ін.] ; за наук. ред. В. І. Кизенка. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 216 с.
2. Зеня Л. Я. Спецкурс «Допрофільна підготовка учнів основної школи засобами іноземної мови» як компонент змісту професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя / Л. Я. Зеня, В. М. Врюкало // Гуманізація навчально-виховного процесу : Збірник наукових праць. Випуск L. – Частина II / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – С. 40-51.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Директор школи. – 2010. – №1. – С. 22-26.
4. Методичні рекомендації упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Лист МОН України від 07.07.2008 № 1/9-433. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Полонська Т.К. Концептуальні засади допрофільної підготовки з іноземної мови учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Т. К. Полонська // Іноземні мови. – 2011. – № 4. – С. 8-12.
6. Проклова В.Ю. Особенности подготовки студентов-бакалавров физико-математического образования к реализации предпрофильной подготовки учащихся по физике / В.Ю. Проклова // Ученые записки ЗабГГПУ. Сер. «Физика, математика, техника, технологии». – 2010. – № 2. – С. 77-81.
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017 р.

BLAZHKO O.

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky, Ukraine

A SPECIAL COURSE «METHODS OF ORGANIZATION OF THE PRE-PROFILE TRAINING IN CHEMISTRY OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS» AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER OF CHEMISTRY

The article reviews the problem of training of a future chemistry teacher for the implementation of the pre-profile training of secondary school students. Since there are only few researches in the scientific and pedagogical literature related to the training of a foreign language teacher and a teacher of physics for a specific type of activity, it can be stated that this issue is insufficiently explored. The problem of training of a chemistry teacher for the implementation of the pre-profile training of secondary school students is suggested to resolve through the development and implementation of the special course «Methods of organization of the pre-profile

training in chemistry of secondary school students» into the teaching and learning process at a higher educational establishment. The special course as a mode of study has sufficient opportunities to improve the efficiency of training of future specialists due to its applied nature, which allows to systematize and deepen knowledge in one or more disciplines and to develop specific skills.

The article defines the content and structure of the special course «Methods of organization of the pre-profile training in chemistry of secondary school students» as a component of the professional training of a future teacher of chemistry. The purpose and objectives of the special course of study is also discussed, the basic knowledge and skills which students will master while studying are described.

The content of the special course «Methods of organization of the pre-profile training in chemistry of secondary school students» consists of five topics: «Theoretical basics of the pre-profile training of secondary school students»; «Elective courses as an integral part of organization pre-profile training in chemistry of secondary school students»; «Program and methodical supply of the elective chemistry courses»; «Monitoring, assessment and correction of knowledge in the context of the pre-profile training in chemistry of students»; «Informational work and subject orientation are the components of the pre-profile training».

A thematic plan of a special course teaching is given, the themes of practical classes, individual teaching and research tasks and assignments for teaching practice are highlighted.

Keywords: *higher school, training of a future teacher of chemistry, special course, pre-profile training of secondary school students.*

УДК 378.147:81'271.12-057.875:37.036:808.5

ДМИТРО БУДЯНСЬКИЙ

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

РИТОРИЧНА КУЛЬТУРА АКАДЕМІКА ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЗЯЗЮНА

У статті доводиться необхідність ґрунтовного дослідження і використання у практичній діяльності досвіду визначних педагогів-ораторів України і зарубіжжя. З'ясовано сутність і головні елементи риторичної культури видатного вітчизняного вченого Івана Андрійовича Зязюна. Розглянуто історичні етапи та визначальні фактори його становлення як викладача-оратора. Виявлено ораторські прийоми, які використовував І. Зязюн у процесі читання лекцій та виголошення наукових доповідей.

Ключові слова: *риторика, риторична культура, педагогічна майстерність, педагогічний артистизм, лекція*

Постановка проблеми. Сьогодні в контексті сутнісної трансформації системи вітчизняної освіти особливої актуальності набуває проблема вдосконалення процесу підготовки і професійної діяльності сучасного педагога, в першу чергу, викладача вищого навчального закладу. Суспільство висуває нові, більш високі вимоги щодо якості професійної діяльності науково-педагогічного працівника, яка забезпечується його загальною, професійною, інформаційною, педагогічною, риторичною культурою.

Останню категорію ми розглядаємо як комплекс інтелектуальних, морально-естетичних, емоційно-чуттєвих та артистично-виконавських якостей, які виражаються у формі оригінального продукту мисленнєво-мовленнєвої діяльності, спрямованої на досягнення істини і гармонійний розвиток особистості студента [1].

Одним із дієвих шляхів розвитку цієї інтегративної, професійно-необхідної якості сучасного викладача, на наш погляд, є ґрунтовне дослідження і використання у практичній діяльності досвіду визначних педагогів-ораторів України і зарубіжжя. Скарбницю вітчизняного академічного красномовства складають праці і ораторська діяльність таких майстрів педагогічного слова як Феофан Прокопович, Іоанікій Галятовський, Василь Домбровський, Михайло Драгоманов, Микола Костомаров, Василь Сухомлинський, Антон Макаренко.

Одним із найвидатніших педагогів-риторів сучасності без сумніву можна вважати засновника вітчизняної школи педагогічної майстерності, академіка Івана Андрійовича Зязюна. В одному інтерв'ю він, зокрема, зазначив: «Основна сила вчителя – слово. Часто треба сказати слово, як актор зі сцени, правдиво й переконливо» [2, с. 10].

Ця теза є відлунням думки іншого видатного вітчизняного педагога А. Макаренка, праці якого здійснили значний вплив на становлення І. Зязюна як педагога, викладача та науковця. Антон Семенович